

Karádi Zsolt

Színházi fesztivál a határon

2010 nyarán immár XXII. alkalommal rendezték meg a Magyar Színházak Kisvárdai Fesztiválját. Ez alkalomból jutottam hozzá Darvai Nagy Adrienne munkájához, amelyet a rendezvény huszadik évfordulója tiszteletére jelentetett meg. A *kisvárdai fesztivál* című kötet, több mint háromszáz oldalon, e két évtized történetét mutatja be. A szerző több önálló könyvvel (*Köszöntünk színház, szép tündérvilág*, 1990; *A mesebeli szentmadár*, 1992; *Bohócruhában*, 1998; *Színek Kisvárdán*, 1998; *Szigeti József*, 1999; *Megkönynyezett szabadság*, 2000; *Állandóban változókéonyan*, 2003; *Címszerepben: Ács Alajos*, 2003; *A kor foglalatjai – Hamlet az ezredfordulón*, 2006) rendelkező színháztörténész-szakíró, aki 2002–2008 között tagja volt a Fesztivál Művészeti Tanácsának. Testközelből ismeri tehát a rendezvény minden rezdülését, s 1990-től – egy kivétellel – valamennyi találkozón jelen volt.

A kisvárdai fesztivál – szerzője sajátos helyzetének, s ebből következő beszédpozíciójának következtében – nehezen meghatározható műfajú írás. Egyszerre színháztörténet, napló, műelemzés-csokor, szubjektív reflexió-gyűjtemény, személyes élménybeszámoló. Összes erénye és problémája éppen ebből fakad. A teljességre törekvő Darvai Nagy nem kerülhette meg a fesztivál évtizedei mögött zajló történelmi-politikai háttér vázolását. Tette ezt abban a meggyőződésben, hogy a kisvárdai találkozó, amely egyidős a rendszerváltással, mindig is érzékenyen képezte le a magyarság sorsának alakulását. 2008-ban ezt így fogalmazta meg: míg „... tizenöt esztendeje »Határon Túli Magyar Színházak Fesztiváljának« elnevezett seregszemlére kezdetben Romániából, Csehszlovákiából, Jugoszláviából és a Szovjetunióból vártak résztvevőket, addig 2007-ben Ukrainából, Szerbiából, illetve az Európai Unióhoz tartozó Szlovákiából és Romániából jönnek a meghívottak – a szintén európai Magyarországra. (...) Sajátosan bizzar történelmünk eredményeként pedig a magyar nyelvközösség is éppen olyan multikulturális Európában, mint a német, a francia vagy az angolszász. S miután színházaink már – hála Istennek! – hazájukban nem pusztán nemzeti identitást őrző, kisebbségi intézmények, így anyanyelvük színpadi használata sem cél, csupán eszköz. Tehát a rendszerváltáskor született kisvárdai kulturális vállalkozás résztvevőinek a többsége sikerrel foghatott neki a közös – és határtalan – színházi nyelv tökéletesítéséhez, amihez a közép-európai térség mindenkor pluralitása, az interkulturális hatások járulnak hozzá előnyösen. A határon túli magyar művészeti közösségek egyik jellegzetessége és értéke a többszörös kötődés mellett, tudniillik a különféle hagyományok ötvözésében rejlik. Maga a Kisvárdai Fesztivál pedig olyan modellértékű európai rendezvényt fejlődött, amely egyidejűleg nemzeti és nemzetközi.”

A kötet több esetben megvilágítja, hogy valamely társulat az adott esztendőben éppen miért, milyen politikai események következtében nem tudott megjelenni Kisvárdán, ho-

gyan szólt bele a történelem a művészi elképzelésekbe. Másutt annak a heroikus magatartásnak állít emléket, amellyel egyes színházak a háborús borzalmakkal (Újvidék) vagy a szegénységgel (Beregszász) szemben sem adták fel hivatásukat. A szerző mindent tud választott témájáról. Belülről ismeri a határainkon túli magyar együttesek valamennyi gondját-bajját. Ez a mindentudás vezet ahhoz, hogy könyve – bár igyekszik objektívnek maradni, idézeteinek pontos adatolásával, például – nem a külső szemlélő, nem a hűvös krónikás írása, hanem a résztvevőé.

A kötet kilenc, a fesztiválok történetét átfogó fejezetre és egy hasznos, Radvánszki Ágnes által összeállított *Adattára* tagolódik. A kilenc egység évenkénti bontásban követi a névváltozásokban is koncepciót tükröző találkozók históriáját (I. Nemzetiségi Színházak Találkozója, 1989; II. Magyar Nemzetiségi Színházak Fesztiválja, 1990; Magyar Nemzetiségi Kisebbségi Színházak III. Fesztiválja, 1991; IV. Határon Túli Magyar Színházak Fesztiválja, 1992; majd a Határon Túli Magyar Színházak V. Fesztiváljától (1993) 2007-ig, a XIX. fesztiválig ez a címvariáció marad meg). A kötet ívét a kisvárdai kezdeményezés története alakítja: a „gettófesztiváltól” az egyedülálló európai műhelyig tartó szellemi–művészeti–színháztörténeti fejlődésmenetet rajzolja meg. (Ebbe a rendbe úgyeszen illeszti bele Kisvárdát, és az előadásoknak helyszínt biztosító vár történetét, bár e részek megírásához a Wikipédiánál, illetve a városi hivatalnok szavaira támaszkodó szövegnél autentikusabb források is felhasználhatók lettek volna.)

A magyar színházak ügyének elkötelezett szerző munkájának leginkább időtálló, szakírói tevékenységének legszínvonalasabb részei a műelemzések. Azok az egy-másfél oldalas fejtegetések, amelyek a számára meghatározó előadásokat analizálják (pl.: *Isten hozott szellő*, 1999; *Macbeth*, 2001; *Amadeus*, 2001; *Tartuffe*, 2002; *Sirály*, 2003; *II. József*, 2005; *Woyzeck*, 2005; *Othello, a velencei mór*, 2005). E részek győzik meg leginkább a befogadót Darvai Nagy színházszemléletének tágasságáról, esztétikai arányérzékéről, lendületes íráskészségéről. A kötet sok-műfajúságából eredően, s szerzője elkötelezettségéből fakadóan azonban helyet kaptak a lapokon azok a futamok is, amelyek a Kisvárdán megforduló művészek magánéletének alakulását idézik fel. Az utókor olvasója számára aligha számon tartandó, hogy ki kivel és mikor kötött házasságot, s kinek, mikor született gyermeke. Az talán tarthat a témához, hogy melyik művész hová szerződött, esetleg mely magyarországi teátrumban folytatja pályáját. A fesztivál idején keletkezett anekdoták azonban nyugodt szívvel elhagyhatók lettek volna.

Darvai Nagy ritkán fogalmaz meg kritikát, bár olykor hangot ad a zsűrikel való egyet nem értésének. Gyakran emlegeti viszont, hogy a magyarországi színházi szakma és a média évekig mennyire távol tartotta magát az eseményektől, s néha negatívan minősítette azt. A krónikás-szerephez hozzátartozik az Országos Színházi Találkozókkal, utóbb a POSZT-al való összehasonlítás és bírálat is.

A *kisvárdai fesztivált* szerzője a XX. jubileumi találkozó alkalmából vetette papírra. Az a tény, hogy a szöveg zömmel 2008-ban keletkezett, több helyütt reflektálódik. A tizenkilencedik fesztivállal, 2007-tel bezárólag elemez előadásokat, az utolsó fejezet (*Jubileumnyitó búcsú*) Bandor Éva és Demeter András portréját nyújtja. 2008-ból visszapillantva idéz meg korábbi alkotókat, akiknek későbbi, a bemutató idején még nyilván nem sejtett, utóbb azonban már ismert életútját is felvillantja. A kötet olvasható Pribula László 1989-es kezdeményezésétől – a minden ellentmondásával együtt – a „nemzetiségi magyar színházak és művészek »olimpiájáig» ívelő sikertörténetként is. Ugyanakkor megható

módon a halálozások példatáraként is. A sok veszteség között a szerző számára a legfájdalmasabb Teplánszky Katalin elvesztése: ő évekig volt a minisztérium főtanácsosa, a kisvárdai fesztivál lelke; neki szól a könyv ajánlása. (Emlékére hozták létre 2000-ben a szervezők az évente a „legígéretesebb fiatal művészek” adományozandó Teplánszky Kati-díjat.) S ha már hiányról esett szó, említessék meg a könyvön végigvonuló, meg nem valósult álmot, a kisvárdai színházépület sorsa is.

Darvay Nagy Adrienne műve, ha olykor kissé bőbeszédű, ha időnként szleng-fordulatokkal él, ha némely mondata stilizálást igényelne is, érzékeny kísérletet tesz arra, hogy személyes érintettsége erejénél fogva összegezze mindazt, amit a magyar kultúrában Kisvárdára jelent. Művének olvasását abban a hitben fejeztem be, hogy az általa megfogalmazott ars poetica még sokáig igaz lesz a határon szervezett fesztiválra vonatkozóan: „...a Kisvárdai Fesztivál sokunk számára mindenekelőtt a találkozás ünnepe, ahol – a szó nem csak elsődleges értelmében – egy nemzethez tartozó emberek adózhatnak a színművészetnek, együtt ünnepelhetik a sokszínűséget, az összetartozást és a szeretetet.”

(Darvay Nagy Adrienne: A kisvárdai fesztivál. Várszínház és Művészetek Háza, Kisvárdra, é. n. [2008])

feLugossy László